

**DERLEME
MAKALE**

Şerife Mehlika Kuşkonmaz

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi
Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim
Dalı, Ankara.

Yazışma Adresi:

*Dr. Şerife Mehlika Kuşkonmaz
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi
Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim Dalı
Beşevler 06500 Ankara
Tel: +90 312 2024514
Email: mehlikaisildak@gmail.com*

*Geliş Tarihi: 30.12.2014
Kabul Tarihi: 25.02.2015*

Konuralp Tıp Dergisi
e-ISSN1309-3878
konuralptipdergi@duzce.edu.tr
konuralpgeneltip@gmail.com
www.konuralptipdergi.duzce.edu.tr

Bergama'da İki Bin Yıllık Bir Hastane ve Bir Hekim: Asklepion ve Galen

ÖZ

Asklepios eski Yunan kültüründeki sağlık tanrısının adıdır. Asklepionlar ise Asklepios adına yapılmış tapınaklardır. Asklepionlar içinde en önemlilerinden biri Bergama'dadır. Bergamalı Galen, milattan önce 216-129 yılları arasında yaşamış ve ismi Bergama Asklepionu ile özdeşleşmiş bir hekimdir. Ortaya koyduğu teorilerin etkisi batı tıbbında Rönesans'a kadar devam etmiştir. Okuyacağınız yazı, Anadolu topraklarındaki kültür mirasına ve tıp tarihinin ilginç yönlerine hekimlerimizin dikkatini çekmek için kısaca hazırlanmış bir derleme yazısıdır.

Anahtar Kelimeler: Tıp Tarihi, Asklepion, Galen

A Two Thousand Years' Hospital and a Physician in Pergamon: Asclepion and Galenus

ABSTRACT

Asclepios is the name of the God of Health in ancient Greek culture. Asclepions are temples built in the name of Asclepios. One of the most important asclepions is in Pergamon. Galen of Pergamon is a physician who lived in 216-129 BC and whose name is identified with Asclepion of Pergamon. The effect of the theories he declared on western medicine lasted until the Renaissance. Here you are going to read a shortly prepared review to drive the attention of our physicians to the cultural heritage of Anatolia and to the interesting sides of medical history.

Keywords: History of Medicine, Asclepion, Galenus

GİRİŞ

Eski zaman uygarlıklarının hastalıklara nasıl çare aradıkları, modern bilimin gerçeklerine ne ölçüde yaklaştıkları ya da onlardan ne kadar uzakta oldukları merak uyandıran bir konudur. Anadolu toprakları çağlar boyu birçok farklı uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Tıp tarihine ilişkin çok değerli ve ilgi çekici kanıtlar, bu topraklarda saklı durmaktadır. Belki çoğu hekimin henüz görmediği Bergama Asklepiyonu da izleri iki bin yıldır Anadolu'dan silinmemiş, antik bir tıp merkezidir (1,2).

ASKLEPİON NEDİR?

Asklepios eski Yunan kültüründeki sağlık tanrısının adıdır. Gerçek hayatta yaşamış başarılı bir hekim mi yoksa sadece bir efsane mi olduğu bilinmemektedir. Efsaneye göre Asklepiyon, annesi ölmek üzere iken onun karnından babası Apollon tarafından çıkarılmış ve at adam Kheiron'a teslim edilmiştir. Doğanın sırlarına vakıf olan Kheiron, Asklepiyonu hekimlik bilgisini öğretmiştir. Asklepiyon böylece ölüleri diriltme gücüne bile sahip olan usta bir hekim olmuştur (1). Asklepiyonlar ise Asklepios adına yapılmış tapınaklardır. Bugün Batı Anadolu'da ve Yunanistan'da sayıları yüzü bulan Asklepiyon olduğu sanılmaktadır. Asklepiyonlar genellikle kaynak suları ya da nehirlerin kıyılarında inşa edilmişlerdir (2).

Asklepiyonlar içinde en önemlilerinden biri Bergama'dadır. 1927 yılında Berlin müzesi müdürü Wiegand ve Türk arkeolog Aziz Ogan'ın kazıları sonucunda bulunan Bergama Asklepiyonunun milattan önce 4. yüzyılda kurulduğu sanılmaktadır. Asklepiyon, üç yanı sütunlarla, bir yanı binalarla çevrili dikdörtgenimsi bir alana sahiptir. Kutsal çeşme ve tapınak Asklepiyon içindeki önemli noktalar. Milattan sonra 2. yüzyılda, imparator Hadrian döneminde bu tapınağa bir tiyatro ve bir kütüphane eklenmiş ve Bergama Asklepiyonu döneminin önemli bir sağlık merkezi olarak ün kazanmıştır. Kapısında "Ölüm giremez" yazan bu sağlık merkezi, ölmek üzere olan hastaları kabul etmemekteydi (3).

TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Asklepiyonda uygulanan temel tedavi yöntemleri banyo, istirahat ve uykudur. Uyku ve rüyanın mucizevi gücüne inanılmaktaydı ve bunun için asklepiyonda özel uyku odaları vardı. Bunlardan başka çamur banyoları, spor etkinlikleri müzik ve bitkisel ilaçlardan da tedavide yararlanılmaktaydı. Asklepiyondaki tiyatro gösterileri, hastaların eğlenmesini ve duygularını boşaltarak rahatlamalarını amaçlıyordu (4). Ama tedavi yöntemleri bunlarla sınırlı değildi. Yapılan kazılarda bronz kemik ve gümüşten yapılmış aletler bulunmuştur ve bunların fistül açmak ve kürete etmek gibi küçük cerrahi müdahalelerde kullanıldığı düşünülmektedir (5).

BERGAMALI GALEN

Cladius Galenus ya da meşhur ismiyle Bergamalı Galen, milattan önce 216-129 yılları

arasında yaşamış bir hekimdir. Zengin bir aileden gelen Galen, İskenderiye de dahil olmak üzere çağının birçok önemli tıp merkezini gezerek eğitim almış ve 28 yaşında Bergama Asklepiyonuna geri dönmüştü. Dört yıl boyunca yaralı gladyatörlerin iyileştirilmesi alanında çalışmalar yapmış ve bu sürede gladyatör ölümlerinin belirgin şekilde azalmasını sağlamıştı. Daha sonra orduya hizmet etmek üzere imparator tarafından Roma'ya çağrılan Galen buraya yerleşti ve ölümüne dek burada kaldı. Galen okulu, ağırlıklı olarak Hipokrat etkisindeydi. Bu tıp tarihi için önemliydi çünkü Hipokrat kendinden önceki sihir ve gizem dolu tıp dünyasına karşı, hastalıklara gözlem ve incelemeyle tanı konabileceğini iddia eden daha bilimsel bir bakış açısını getirmişti. Galen, kendi çağında giderek yıpranmakta olan bu düşünceyi diriltmiş ve uygulamıştır (4).

Elbette bundan iki bin yıl önce insan vücudu hakkındaki bilgi çok sınırlı ve yanlışlarla doluydu. Aslında Empedokles'e ait olan ve Galen'in de desteklediği dört sıvı teorisinin etkisi şaşılacak şekilde Rönesans'a kadar devam etmiştir. Bu teori insan vücudunda dört sıvının; kan, sarı safra, siyah safra ve mukusun dengede bulunmaması halinde ruh ve beden sağlığının etkilendiğini savunmaktaydı. Kalbin sol ventrikülünde, pulmoner venden gelen hava ile kanın karıştığı ve yine pulmoner ven aracılığıyla sol ventrikülden akciğere atık maddelerin taşındığı şeklinde bir dolaşım teorisi vardı. Bu teori 1600'lü yıllarda William Harvey tarafından sorgulanana kadar geçerliliğini korumuştur (6).

Birçok teorisi modern fizyoloji bilimi tarafından yargılanmış olmasına rağmen, Galenin bazı tahlilleri çok doğruydular. Örneğin; diyaframın solunum kası olarak görev yaptığını, burun ve nazofarenksin görevlerinden birinin solunan havayı ısıtmak ve partiküllerden temizlemek olduğunu söylemişti (6).

CLAUDE GALIEN

Resim 1. Bergamalı Galen (Lithograph by Pierre Roche Vigneron, Paris ca. 1865.)(kaynak 6'dan alınmıştır).

Resim 2. Bergama Asklepionu

Galen birçok çalışmasını Bergama kütüphanesinde yapmıştı. Çağının en ünlü kütüphanesi olan İskenderiye Kütüphanesi ile sürekli rekabet halinde olan Bergama kütüphanesinde yaklaşık 200000 eser olduğu sanılmaktadır. Roma döneminde, tüm kütüphane,

yanan İskenderiye Kütüphanesinin yerini almak üzere, Mısır kraliçesi Kleopatra'ya hediye edilmiş ve eserlerin tamamı Mısır'a götürülmüştür (7). Ama bazı Galen kitapları hala hayattadır ve günümüzde titiz koleksiyoncular elinde korunmaktadır (8).

Resim 3. Yılan kabartması

NEDEN YILAN?

Asklepion kalıntılarını gezerken, yazılı sütunlar, mermer masalar ya da çeşme gibi birçok eserde yılan figürü göze çarpmaktadır. Günümüzde

de tıp ve eczacılığın ana simgesi yılanıdır. Bu nedenle Galen ve yılan simgesine kısaca değinmek gerekir. Rivayete göre Galen'in çaresiz olduğunu düşündüğü için Asklepion'a kabul etmediği hasta,

iki yılanın zehirlerini kustukları tasta içerik intihar etmek ister ama tersine şifa bulur. Bunun üzerine Galen, yılan figürünü Asklepionun simgesi olarak ilan eder (9).

Tarihçiler yılan-şifa ilişkisinin bundan çok daha önceki çağlarda ortaya çıktığını söylemektedirler. Asaya sarılı yılan figürü, antik çağa ait birçok eserde görülmektedir. Eski Mısır'da da yılan, tıp biliminin simgesi olarak kullanılmıştır. Bir görüşe göre; yılan sessizliği yani hastaların sırlarını saklamayı, asa ise hekimlik eğitiminin

ihtiyarlayıp asaya dayanır duruma gelinceye kadar devam eden bir süreç olduğunu anlatmaktadır (9).

SONUÇ

Anadolu toprakları keşfedilmeyi bekleyen tarih hazineleriyle doludur. Bergama asklepionu ve asklepion kazılarında bulunan tıp aletleri, Galen'in el yazması eserleri, teorileri ve çizimleri tarihe ilgi duyanları heyecanlandırmaktadır. Bizden iki bin yıl önce yaşamış meslektaşlarımızın hatıraları Bergama'da ziyaretçilerini beklemektedir.

KAYNAKLAR

1. Uzel İ. Anadolu antik sikkelerinde asklepios kültü. XII. Arkeometri sonuçları toplantısı. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1997.
2. Turgut M. Ancient medical schools in Knidos and Kos. Childs Nerv Syst 2011; 27(2):197-200.
3. Atac A, Aray N, Yıldırım RV. Asclepiions in Turkey. Balkan Military Medical Review 2006; 9(2): 82-4.
4. Ross JA. Galen. Proceedings of the Royal Society of Medicine 1964;57:679-81.
5. Akarsu S, Akarsu BM, Tırpan AA. Roma döneminden ortaçağa tıp aletleri. Lokman Hekim Journal 2011;1(3): 13-7.
6. West JB. Galen and the beginnings of western physiology. Am J Physiol Lung Cell Mol Physiol 2014; 307: L121-L18.
7. Yıldız N. Antikçağ Kütüphaneleri. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.
8. Pasipoularides A. Galen, father of systematic medicine. An essay on the evolution of modern medicine and cardiology. International Journal of Cardiology 2014;172(1):47-58.
9. Hancı İH. Yılan Hikayesi. Sürekli tıp eğitimi dergisi 2005;14:6-9.